

ÖZ

Danışmanı: Doç. Dr. Burul SAGINBAYEVA

Hazırlayan: Recep YÜRÜMEZ

29.04.2008

BÜBİYNA OMÜRZAKOVNA ORUZBAYEVA'NIN AKADEMİK HAYATI VE DİLCİLİĞİ

Tezimizin konusu Kırgızcanın bugünkü durumuna gelmesi için yıllarını vermiş olan Oruzbayeva'nın akademik hayatı ve dilciliğidir. Giriş bölümü yıllarca Oruzbayeva ile birlikte çalışmış olan Ş. CAPAROV'un Oruzbayeva hakkında yazmış olduğu bir yazısının çevirisidir. Tezimizin birinci bölümünde Oruzbayeva'nın akademik hayatı incelenmiştir. Okuduğu okullar, hazırladığı tezler tarih sırasına göre verilmiştir. Daha sonra Oruzbayeva'nın tüm çalışmaları, makaleleri, katılmış olduğu konferanslar, sunmuş olduğu bildiriler orijinal isimleriyle verilmiş ve yanına Türkçe tercümeleri eklenmiştir. Bundan sonra Oruzbayeva'nın editörlüğünü yaptığı eserler ve yetiştirmiş olduğu öğrencileri hazırladıkları tez konularıyla birlikte yıllara göre sıralanarak verilmiştir.

İkinci bölümde öncelikle kitapları ve kitaplarının içerikleri, makalelerinin isimleri Türkçeleriyle birlikte verilmiştir. Bunun ardından seçilmiş olan on dört makalesi incelenmiştir. Bu makaleler seçilirken yazarın ilgilendiği her konudan en az bir makalesi Türkiye Türkçesine kısaca özetlenmiştir. Makalelerin dipnotlarında ilk yayın tarihleri bildirilmiştir. Çünkü yazarın komünizm devrimdeki düşünceleri ve hedeflerinin ne olduğunun görülmesi onun karakterini ve fikir dünyasının ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Makalelerden sonra Kırgız Terminolojisi Kitabı konu konu özetlenmiştir. Terminolojinin ortaya çıkışı, Kırgız terminolojisinin durumu, hangi dillerden terim alınabileceği bundan sonra neler yapılmalı gibi konulardan sonra Oruzbayeva yeni terim alma konusunda ilk başvurulan kaynak olan Rusçadan alınan terimlerde gördüğü yanlışları bildirmektedir. Bundan sonra da yanlışları engellemek için Rusça eklerin Kırgızcaya nasıl çevrileceğini tek tek sıralamaktadır. Biz de çalışmamıza bu bilgileri aktardık. Kitabın sonunda yer alan ve Oruzbayeva'nın Kırgız terminolojisiyle ilgilenenlerin faydalanmaları için verdiğini bildirdiği çalışmalar tezimizde de aynen aktarıldıktan sonra Kelime Yapımı adlı çalışmasını inceledik. Kelime Yapımı adlı eserinde Kırgızca ve diğer Türk dillerinin kelime yapımı alanında çalışmalar yapan önemli Türkologların listesi verilmektedir. Kitabın ilk bölümünde kelime köklerini inceleyen Oruzbayeva, kitabın

ikinci bölümünde Kırgızcadaki ekleri örnekler vererek incelemektedir. İkinci bölümün sonunda da yazarın kitabında yaptığı gibi, biz de çalışmamızın sonunda yeni gelen kuşağın bu konularda yapabileceği çalışmalar için ışık tutabilecek kaynakçayı verdik.

Sonuç bölümünde ise yazarın çalışmaları eleştirel bir gözle değerlendirilmiş, Kırgızcaya katkıları, Kırgızca için verdiği mücadele ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda kaynakça yer almaktadır.

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Илимий жетекчи: Доц. Док. Бурул Сагынбаева

Даярдаган: Режеп Йүрүмез

29.04.2008

Б. Ө. ОРУЗБАЕВАНЫН ИЛИМИЙ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮ

Ишибиздин темасы – кыргыз тилин азыркы даражага жеткириш үчүн өмүрүнүн жарымын берген Орузбаеванын чыгармачылык жолу жана тил илимине кошкон салымы. Ишибиздин биринчи бөлүмүндө Орузбаеванын чыгармачылык жолу каралып, Орузбаева окуган окуу жайлар менен илимий иштери хронологиялык тартипте берилген. Андан кийин тилчинин бардык илимий иштери, макалалары, ал катышкан конференциялар, окуган докладдарынын оригинал аттары жанында түркчө котормосу менен кошо берилген. Мындан кийин Орузбаева редактор болгон илимий иштер менен ал окуткан студенттердин илимий иштери темалары менен бирге хронологиялык тартипте берилген.

Экинчи бөлүмдө китептери алардын мазмуну жана макалаларынын аттары түркчө котормосу менен берилген. Ошондой эле тандалган 14 макаласы каралган. Бул макалалар тандалып жатканда тилчи кызыккан ар темадан эң кеминде бир макаласы алынып, түрк тилинде кыскача мазмуну берилген. Шилтемеде макалалардын алгачкы чыгарылышы берилген. Анткени бул макалалар тилчинин коммунизм доорундагы көз караштары менен максаттарын чагылдырып турат. Макалалардан кийин “Кыргыз терминологиясы” деген китеби темаларга бөлүнүп кыскача берилген. Бул эмгекте терминология илиминин пайда болушу, кыргыз терминологиясынын абалы, кайсы тилдерден термин алсак болот, терминология жаатына дагы кандай салым кошсок болот деген сыяктуу темалар камтылып орус тилинен алынган терминдердеги жаңылыштыктар көрсөтүлгөн. Андан кийин бул жаңылыштыктарды кетирбеш үчүн орус тилиндеги мүчөлөрдү кантип которуу керектиги жөнүндө айтылган. Биз болсо өз ишибизде бул маалыматтардын бардыгын бердик. Китептин акырында орун алган Орузбаеванын кыргыз терминологиясына кызыккандар үчүн даярдаган эмгектерин да өз ишибизде бергенден кийин академиктин “Сөз курамы” деген китебинде кыргыз жана башка боордош тилдердин сөз жасоо кубулушун изилдеген тюркологдордун тизмеси берилген. Китептин биринчи бөлүмүндө

Орузбаева унгуларды, ал эми экинчи бөлүмүндө мүчөлөрдү изилдеп мисалдар менен кошо берген. Экинчи бөлүмдүн аягында биз дагы Орузбаевадан үлгү алып жаңы муунга жол көрсөтө турган булактарды бердик.

Корутунду бөлүмүндө болсо академиктин эмгектерине сын көз менен карап, анын кыргыз тилине кошкон салымы жана кыргыз тилин өнүктүрүү үчүн белгилеп көрсөтүүгө аракет кылдык. Ишибиздин аягында библиография жана Орузбаеванын сүрөттөрү берилген.

АННОТАЦИЯ

Научный руководитель: Доц. Док. Бурул Сагынбаева

Подготовил: Режеп Юрумез

29.04.2008

НАУЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ Б. О. ОРУЗБАЕВОЙ

Наша работа включает в себя творческую деятельность и бесценный вклад академика Орузбаевой, посвятившей себя исследованиям в области языкознания.

В первой части нашей работы дается информация о её творческой жизни. В хронологическом порядке упоминаются учебные заведения, где она получила образование и её научные труды. Далее также упоминаются все её научные труды, статьи, коференции, где она принимала активное участие, названия её докладов в оригинале с последующими переводами на турецкий язык. А также научные труды её студентов, которые были изданы под её редакцией в хронологическом порядке. Вторая часть этой работы включает в себя названия книг, написанные Орузбаевой, их содержание, тема статьи и избранные 14 статей на турецком языке. Статьи были выбраны из областей интересовавших академика Орузбаевой и переведены на турецкий язык. В сносках дается информация о первых изданиях, потому что они дают представление о её взглядах в эпоху коммунизма. После статей мы можем с вами рассмотреть её книгу “Кыргызская терминология” в деталях. Эта книга делится на несколько тем с последующим кратким содержанием. В этой книге дается информация о происхождении терминологии, состоянии кыргызской терминологии, из каких языков мы смогли бы заимствовать термины, какие еще работы должны быть проделаны в этой области и ошибки заимствованных русских терминов. Далее упоминается правильный перевод окончаний с русского на кыргызский язык. И все это мы написали в своей работе. В конце книги академика Орузбаевой “Кыргызская терминология” указана библиография произведений для заинтересованных читателей. Далее в нашей работе мы рассмотрели её книгу “Словообразование”. В этой книге дается список тюркологов, внесших вклад в словообразование кыргызского и других родственных языков. В первой части академик Орузбаева просмотрела основу слов, а во второй окончания с примерами. Во второй главе нашей работы также, как и академик

Орузбаева мы приложили все усилия предоставить все источники и правильно направить следующее поколение.

В заключении мы постарались дать оценку её работам, отметить её бесценный вклад в кыргызскую филологию и неизменное желание служить своему народу. К работе прилагается библиография и фотографии академика Орузбаевой.

SUMMARY

Scientific Adviser: Doç. Dr. Burul SAGINBAYEVA

Prepared by: Recep YURUMEZ

29.04.2008

ACADEMIC LIFE AND ACTIVITIES OF B. O. ORUZBAYEVA

The theme of dissertation is the academic life and linguistics researches of Bubuyina Oruzbayeva. This put the years of life to development Kyrgyz language.

On the first unite of dissertation was explained about academic life of Oruzbayeva. The school and universities (where she study) are description on list by the time of defend a thesis or graduation papers. After this there were added all of her which read at conferences (there were descriptions by original) and there were added translations into Turkish.

Else there were decrypted on a list, by year when her pupils are defend a thesis and all efforts which being her editor. On the second unite there were decrypted all books with they contents and all names of her articles with the translations into Turkish. After there were researches 14 selected articles. By the selections of articles there were abstracted by Turkish every article of specialist. On the footnote of articles there were noted the first time of publication, because it is important the development of her opinions and expression by the communist life.

After article there were researched the book "Kyrgyz terminology" by theme to theme. The emergence of terminology, the condition of Kyrgyz terminologies from which languages can be take the terms and what we have to do after themes like to these Oruzbayeva for persons which interesting by Kyrgyz terminology, were transfer too. After this we research her effort "The making word". On this work there were listed the names a lot of important persons which made huge labors about Kyrgyz and Turkish language. On the first unite of her book there were researched the roots of words and on the second unite she research by taking and examples from Kyrgyz appendix.

So as made academic Oruzbayeva by end of our thesis we gave bibliography which can be help to generations.

By result unite the works of Bubuyna Oruzbayeva was criticize and was marked her assists to Kyrgyz language. By the end of thesis there were decrypted bibliography and some pictures of Oruzbayeva.